

Baggrundspapir til folderen

”Morgendagens folkeskole – en fælles forpligtigelse”

Som et led i arbejdet med Fremtidens Skole udgiver Danmarks Lærerforening folderen ”Morgendagens folkeskole – en fælles forpligtigelse”. Vi ønsker med folderen at få en debat om de udfordringer, vi ser for skolen i fremtidens samfund. Er vi i Danmark enige om de udfordringer, og er vi enige om, hvilket værdigrundlag skolen skal bygge på for at løse udfordringerne? Debatten om Fremtidens Skole viste, at der er stor grad af konsensus om disse spørgsmål blandt medlemmerne i Danmarks Lærerforening. Men vi har brug for, at alle med interesse i folkeskolen forholder sig til de spørgsmål. Først derefter kan man forholde sig til hvilke forslag, der skal nyde fremme ved udviklingen af folkeskolen.

Ideen med folderen er, at få vores omgivelser – først og fremmest forældre, og derigennem politikere m.fl. til at forholde sig til de udfordringer, vi kan se for samfundet. Kan vi få en fælles forståelse af udfordringerne, er det nemmere at få en fælles forståelse for løsningerne.

Folderen er tænkt som et indspark til at kunne tage en debat om folkeskolen. Derfor er omfanget af teksten også begrænset. Med dette baggrundsmateriale ønsker vi at uddybe synspunkterne, der bliver præsenteret i folderen. Forslag til anvendelse af folderen følger.

”Danmark i verden – skolen i Danmark”

Danmarks Lærerforenings bud på fremtidens skole er samtidig et bud på fremtidens samfund, for folkeskolen er samfundets fundament. Skolen gør de samfundsbærende værdier fælles for borgerne i samfundet. Formålet for folkeskolen er et politiske valg, som har været vægtet forskelligt gennem tiderne, afhængig af samfundets behov.

I dag står det danske samfund overfor en række udfordringer. Det er skolens opgave at styrke samfundets mulighed for at møde disse udfordringer. Danmarks Lærerforenings bud på skolen for fremtiden skal ses i det lys.

Den skole, vi vil skabe, rummer nye og spændende udfordringer for elever, forældre og lærere. Danmarks Lærerforening lægger op til en afklaring af, hvilke værdier skolen skal bygge på og hvilke konkrete tiltag, der kan medvirke til at skabe mening og fremskridt i udviklingen af fremtidens skole – og dermed fremtidens samfund.

Udfordringerne: ”Danmark i verden”

Udfordringerne kan beskrives med følgende fire temaer:

Globalisering – en trussel, eller en spændende udfordring?

Globaliseringen med øget internationalt samkvem, arbejdsdeling og konkurrence opfattes af mange mennesker som en trussel. Men globaliseringen er en kendsgerning, vi ikke kommer uden om. Den er kun en trussel, hvis vi lukker os om os selv eller lader markedstænkning og konkurrence udvikle sig i en retning, der skaber større ulighed. Effektivisering og krav om kontrol og dokumentation i New Public Management-tankegangen risikerer at få kreativitet og innovation til at stivne. Vi skal i stedet tage udgangspunkt i, at globaliseringen er en enestående mulighed for at skabe øget mellem-

folkelig forståelse, fred i verden, afskaffelse af fattigdom, øget velfærd og en samlet løsning af miljø-klima og ressource-udfordringerne.

International konkurrence – hvordan skal vi klare os?

I en international arbejdsdeling er Danmarks eneste mulighed for at klare sig at sikre et højt uddannelsesniveau til alle baseret på vores evne til bl.a. fleksibilitet, kreativitet, samarbejdsevne, kommunikation, innovation og omstillingsparathed.

Det bliver en væsentlig kvalifikation at kunne omgås andre mennesker med forskellige kulturelle og religiøse baggrunde – og at opfatte mangfoldigheden som en styrke frem for en begrænsning

Kommunikation og politik – hvad er vores rolle

Vi lever i en verden, hvor nyheder, viden og informationer kommunikeres med lynets hast, og hvor vi er politisk dybt afhængige af, hvad der sker i verden – både tæt på os og fjernt fra os.

I Danmark har vi udviklet et samfund baseret på demokrati. Demokrati forstået som et politisk system, men også demokrati forstået som en samfunds- og livsform baseret på tolerance, solidaritet og lige muligheder for alle. Det giver os en vigtig forpligtelse til at værne om sådanne værdier i vores eget samfund – og til at påvirke det internationale samarbejde i retning af demokrati, mellemløst forståelse og større lighed.

Internationale trends og internationale sammenligninger – forskrift eller inspiration?

Den offentlige sektor – herunder undervisningssektoren – er bl.a. som følge af international påvirkning i stigende grad blevet baseret på målinger og enspreget faglighed.

Vi skal ikke afvise værdien af inspiration fra andre lande og den inspiration vi kan hente ved at sammenligne os med andre. Men vi må ikke lade os løbe over ende. Danmark vil i alle henseender sakke agterud, hvis vi bare efterligner de andre. Vi skal vedkende os de unikke værdier, der er i dansk skole- og uddannelsesstænkning.

Skolens opgave – og mulighed for at gøre samfundet i stand til at imødekomme udfordringerne: ”Skolen i Danmark”

Skolens opgave beskrives med følgende fire temaer:

Skolens værdigrundlag – hvad er fælles i en foranderlig verden?

Et samfunds valg af skoleform er afgørende for, hvilket samfund man vil udvikle. Valget står mellem to forskellige retninger: 1) Uddannelse ensidigt set som led i den økonomiske politik. Eller 2) Uddannelse med et bredere sigte: Skolen som en væsentlig faktor i udviklingen af humane samfund med social ansvarlighed og hvor målet er at give det enkelte barn forudsætningerne for et meningsfuldt liv.

Det danske samfund har historisk for længst taget dette valg, som det også fremgår tydeligt af folkeskolens formålsparagrafs forskellige udformninger. Den danske folkeskole er karakteriseret ved målet om uddannelse for alle og et bredt fagligheds- og dannelsesbegreb. Det er en af de helt grundlæggende forudsætninger for, at Danmark i dag er et af verdens rigeste samfund.

Skolen skal fastholde og udvikle grundlæggende værdier i det danske samfund. Værdier som demokrati og ytringsfrihed, solidaritet med de svageste i samfundet og lige muligheder for alle. I Danmark indebærer demokrati mere end et parlamentarisk statsligt folkestyre. Demokrati gennemsyrrer også det civile liv.

Skolen kan fastholde og udvikle disse værdier, fordi de bygger på skolens faglighed og fællesskab. Den faglighed skolen bidrager med, danner myndige borgere, der tager ansvar for og deltager i demokratiet. En væsentlig faglig forudsætning herfor er respekten for og evnen til at agere i fællesskabet.

Demokrati og fællesskab i skolen

Demokrati er en integreret del af undervisningen og hele skolens organisation. I nutidens og i fremtidens skole opleves demokrati og lighed ved, at alle bliver taget alvorligt, og at ytringsfrihed gælder såvel for mindretallet som for flertallet. Ledelse i fremtidens skole er demokratisk ledelse. Arbejdet i skolen er båret af beslutninger, som alle aktivt er medvirkende til. Det betyder fælles medansvar for beslutningerne.

Demokrati er en bærende værdi i undervisningens tilrettelæggelse, hvor lærerens demokratiske ledelse sikrer, at rammerne for undervisningen videst muligt tilgodeser alle elevers behov. Ytringsfrihed betyder, at alle ytringer kan få konsekvens for beslutninger, og at alle derfor skal være ansvarlige for såvel egne ytringer som fælles beslutninger. Skolen spiller en aktiv rolle i integrationen af elever og borgere med forskellig social og kulturel baggrund, fordi den bidrager væsentligt til, at alle elever får respekt for demokratiet, når skolens demokratiske ledelsesform bygger på respekt for alle deltageres ligeværd.

Demokrati og fællesskab mellem skolen og borgerne

Dansk demokratisk tradition indebærer også aktiv deltagelse i en fælles samfundsinstitution som skolen. Forældrenes aktive opbakning til skolen er vigtig. Forældrenes rolle skal være borgernes – ikke brugernes. Dermed kan forældrene sikre lokalsamfundets opbakning til skolen, og indgå i et solidarisk fællesskab i lokalsamfundet, hvor der tages hensyn til og hånd om alle børn – uanset social baggrund. Det må være en målsætning, at børn i videst muligt omfang går i den lokale folkeskole. Det giver forældrene mulighed for indflydelse på skolens virksomhed som en del af den demokratiske proces ledet af skolelederen og skolebestyrelsen.

Demokrati og fællesskab internationalt

Danmark har bygget sin velfærd på åbenhed og samarbejde med det internationale samfund, og i fremtiden vil Danmark have behov for tilflyttere fra lande uden for Europa. Der vil være et stort uddannelsesmæssigt potentiale blandt tilflytterne.

Skolen skal bidrage til at skabe sammenhængskraft i et samfund med kulturel mangfoldighed. I erkendelse af at globalt fællesskab er forpligtende, når vi har ansvar og tager hensyn til hinanden, er verdensborgeren derfor dannelsesidealet i fremtidens skole. Verdensborgeren har rod i national kultur og tager ansvar for såvel det nationale som det internationale fællesskab.

Skolen kan dermed være med til at sikre, at såvel et inkluderende demokrati som et internationalt fællesskab fortsat kan være bærende for vores kultur, og globalisering betyder internationalt samarbejde, inspiration og fælles ansvar for kloden.

Styrket faglighed – hvilken slags faglighed?

Alle taler positivt om et højt faglighedsniveau. Det helt afgørende er imidlertid, hvad det er for en faglighed, vi taler om. I en konkurrencepræget verden er der en tendens til alene at tage udgangspunkt i en ensartet faglighed med udgangspunkt i det, der kan måles. Mange lande forsøger i disse år ensidigt at blive verdensmestre i de færdigheder, der kan måles og vejes. Det er en uhyre farlig vej at vælge.

Alle kan ikke være verdensmestre på én gang, og det er ikke et ønskeligt mål at blive bedst til de målbare færdigheder. De nationer, der klarer sig godt i en globaliseret verden, er de lande, der evner

at kvalificere alle elever, så de kan bruge deres viden og færdigheder også i en nytænkende, kreativ og innovativ sammenhæng, og hvor de kan udvikle ny viden i samarbejde med andre.

Verden har brug for, at landene via undervisningen skaber langt større bevidsthed og ansvarstagen for klima- og miljøproblematikken, og den demokratiske dannelse af eleverne bliver afgørende vigtig for en fredelig udvikling i verden. I en tid, hvor vi bliver bombarderet med reklamer, information og nyheder, er det nødvendigt, at vi opdrager næste generation til at kunne gennemskue spin og manipulation, så de evner selvstændig stillingtagen og kritisk tænkning.

Alt dette har betydning for, hvordan vi skal forstå faglighed.

Skolen skal bygge på en faglighed, hvor kundskaber og personlig udvikling og dannelse ikke er uafhængige opgaver for skolen, men én og samme opgave. Begrebet faglighed skal dække mere end blot viden. Faglighed skal ikke mindst være evnen til at bruge sin viden i samarbejde med andre og til kreativt at anvende eksisterende viden på en ny måde. Faglighed betyder også at være god til at lære. Når eleverne undervises med henblik på at opnå den form for faglighed, smelter kundskaber og færdigheder sammen med elevens personlige og alsidige udvikling.

Den nye faglighed forudsætter også, at prøveformerne skal afspejle undervisningen og dens mål. Demonstration af paratviden er udtryk for et alt for lavt ambitionsniveau.

Skolen kan sikre en ny faglighed, fordi vi forholder os nyskabende til indholdet i undervisningen, til undervisningsmidler og til undervisningens organisering.

Det betyder, at vi må se på de kreativ-musiske fags betydning i en større sammenhæng. Alle skolens fag har en betydning i sig selv, men kreativitet er en del af alle fag. Elevernes egne aktiviteter skal være en bærende del af læringsprocessen for at opnå den ønskede faglighed. Det kan give anledning til at overveje, hvordan vi kan fastholde værdierne i de enkelte fag på en ny måde. Læreren sikrer, at undervisningen er organiseret demokratisk og bygger på elevernes deltagelse og medansvar, hvilket kræver, at undervisningen tilpasses den enkelte elevgruppes behov.

Den nye faglighed fordrer et kreativt undervisningsmiljø, som tilgodeser elevens mulighed for at deltage, og som samtidig kan sikre hver enkelt den rette undervisning. Det sociale fællesskab, hvor elever med forskellig baggrund mødes i folkeskolen, skal bevares. Derfor er det vigtigt med opdelingen i årgangsdelte klasser. Men med det udgangspunkt bør der være vide muligheder for stor fleksibilitet i undervisningens organisering – med udgangspunkt i de konkrete behov på den enkelte skole. Skolens rammer kan være meget fleksible. Udviklingen i undervisningsmiljøet skal ske med klassen som det bærende fællesskab og med mulighed for at indrette undervisningen til forskellige læringsstrukturer.

Specialpædagogisk bistand sikres, hvor det er nødvendigt – især når lærerens viden, forudsætninger og muligheder for at kunne møde en konkret elevs behov ikke er tilstrækkelige.

Undervisningsmidler

Ny teknologi, hvor eleverne eksempelvis modtager undervisning derhjemme via hver deres computer, kan ikke afløse relationen mellem lærer og elev. Det er denne relation, som gør læreren i stand til at følge elevens læring. Derimod er det helt afgørende, at skolen er forsynet med den nyeste teknologi, så eleverne oplever en skole, der er up to date og ikke blot et antikveret forum i forhold til de muligheder, de kender hjemmefra og i deres fritid.

Skolen for alle – hvordan?

I dag er der alt for mange unge, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse. Der er ofte tale om unge fra socialt svagt stillede miljøer. Vi har samfundsmæssigt ikke råd til (hverken etisk, økono-

misk eller i forhold til samfundets sammenhængskraft), at så mange ikke får en kompetencegivende uddannelse. Individualisering og marginalisering er reelle risici, såvel i forhold til globaliseringen generelt som i forhold til den udvikling, vi ser i Danmark i disse år. Øget individualisme betyder større ulighed. Dem, der ikke kan klare sig selv, falder igennem.

Skolen skal være modvægt hertil. Derfor er det helt afgørende, at vi sikrer, at alle føler sig velkomne i den danske folkeskole, og at der stilles krav til alles indsats på baggrund af en anerkendelse af alle – uanset baggrund.

Skolen kan medvirke hertil, fordi skolen kan sikre alle elever den rette undervisning. Det forudsætter en tidlig indsats og inkluderende støtteforanstaltninger både i daginstitution og i skole. Den nødvendige viden om, hvad der virker findes allerede i dag, og når det bliver muligt på alle skoler at tilvejebringe og målrette støtteindsatsen, der hvor der er brug for den, kan skolen sikre, at alle elever møder verden med forudsætningerne for at leve et godt liv. Herunder at have mulighed for en kompetencegivende uddannelse. Modersmålsundervisning og lærere med kompetence i dansk som 2. sprog er nødvendigt for at gøre elever med et andet modersmål end dansk klar til at gennemføre en uddannelse. Det er på én gang både en anerkendelse af elevernes baggrund og samtidig en bedre mulighed for begrebsdannelse i elevernes 2. sprog.

Det koster penge. Men her er et område, hvor det på sigt kan blive vanvittig dyrt for samfundet at spare.

I bestræbelserne for at skabe en skole for alle spiller forældresamarbejdet en væsentlig rolle. Derfor skal forældresamarbejdet prioriteres højt. Et godt skole-hjem samarbejde forudsætter dialog og nogle klare og gensidige forventninger mellem skole og hjem. Det tætte samarbejde skal have fokus på det fælles ansvar for, at der skabes et undervisnings- og læringsrum, hvor der er respekt for fællesskabets behov, og hvor det er godt at lære og være.

Læreren – hvilken rolle?

Alle eksperter er enige om, at læreren er den mest afgørende enkeltfaktor i forhold til sikring af kvalitet i undervisningen.

Den skole, der skal kunne leve op til fremtidens udfordringer, kan ikke baseres på lærere, der underviser ud fra manualer eller centrale forskrifter, og som blot skal kontrollere, at eleverne lever op til kravene i centrale, nationale test. Den skole forudsætter derimod, at den enkelte lærer har dyb indsigt i hver enkelt elevs formåen, muligheder og potentiale, og at skolen bliver langt bedre til at formidle, hvad den gør – og hvorfor.

Undersøgelser har vist, at for at fremme elevernes indlæring skal læreren i relation til den enkelte elev besidde kompetencen til at indgå i en social relation. I relation til hele klassen (alle elever) skal læreren besidde kompetencen til at lede klassens undervisningsarbejde, idet læreren som synlig leder gennem undervisningsforløbet gradvist overdrager til elever og klassen at udvikle regler og fremmer, at eleverne selv opstiller og opretholder reglerne. Begge disse kompetencer er af betydning for udvikling af overordnede mål som elevernes motivering og autonomi og spiller en rolle ved fremme af den faglige læring. I relation til undervisningens indhold skal læreren besidde kompetence på både det didaktiske område i almindelighed og i de specifikke undervisningsfag.

Udover at kunne indgå i relation til de enkelte elever, skal læreren have en tæt og konkret dialog med forældrene om elevernes læring.

Læreren skal altså have et dybtgående kendskab til de enkelte fag som undervisningsfag og til undervisningsmetoder. Læreren skal være ekspert i undervisning, og lærerfaget skal have den fornød-

ne status, som bl.a. sikres via et højt fagligt niveau baseret på en 5-årig læreruddannelse på universitetsniveau og løbende videreuddannelse og opkvalificering af lærerne.

I en omskiftelig verden med en hastig teknologisk og kommerciel udvikling vil der være et udtalt behov for, at den enkelte kan finde mening og indhold i tilværelsen. Også her spiller skolen en rolle – og der stilles høje krav til lærerens faglige og etiske formåen.